

#5 ;kultur

VÄSTRA GÖTALAND 2013

TEXT | DAVID BJÖRKLUND
FOTO | MIKAEL PILSTRAND
LAYOUT | IBIZ REKLAMBYRÅ

LITTERÄRA SCENER

FRÅN SKRIVBORDET TILL SCENEN.

En bra text är ingen garanti för att få läsare, författaren måste också prata för sin sak. Vi har tagit ryggen på Aino Trosell under en hektisk höst då hon varje vecka lämnat sitt skrivbord för att ställa sig i rampljuset på litterära scener runt om i Sverige. Och vi har frågat människor i branschen varför mikrofonen blir ett allt viktigare verktyg för författare.

Det är trångt, bullrigt och svettigt på bokmässan i Göteborg. Samtala är svårt, tänka svårare – och formulera sig i skrift närmast omöjligt. Men detta är nu ingen plats för ensamt skrivande utan för socialt pratande, och som scen för litteraturen har mässan knappast någon motsvarighet i Sverige, även om den inte är ensam.

Tvärtom finns i dag en rad scener för författare att uppträda på, både fysiska och mediala. Bor man i en större stad går det knappast en dag utan att man kan gå och lyssna på en författare någonstans, men även på mindre orter dyker turnerande ordkonstnärer upp med jämna mellanrum. Och så finns ju alltid tv, tidningar och internet att tillgå.

Författarna har kort sagt blivit mer synliga. Alltså inte deras texter, utan deras personer. Eller möjligen deras "persona" – den roll de har i det offentliga. Nu räcker det inte längre att sända ut fantastiska texter från sin kammare. Nu måste författaren själv

resa sig från skrivbordet och ge sig ut i rampljuset för att berätta om sitt verk och sitt liv.

Varför har det blivit så här? Och vilka konsekvenser får det för det skrivna, och lästa, ordet?

För att nysta i de frågorna är bokmässan en bra startpunkt. I denna virvelvind av intryck är vi ungefär 25 personer som bänkat oss vid Vi Läser-scenen för att lyssna på Aino Trosell när hon berättar om sin nya roman *En egen strand*.

Det är ett av sju framträdanden hon gör under mässan. Och ett av cirka trettio som är planerade under hösten – allt från boksigneringar i butiker till författarkvällar på bibliotek och kaféer. Ena veckan Borås, andra Åmål, tredje Sundsvall. Och så vidare. Mycket tid på vägarna blir det. Och mindre vid skrivbordet.

"När jag debuterade i slutet av 1970-talet fanns inga krav och inga tankar på att jag skulle behöva synas själv, och det tyckte jag var skönt."

Nu är Aino Trosell i alla fall på hemmaplan i Göteborg. Under intervjun svarar hon snabbt och distinkt på alla frågor. Avslappnad och skarp på samma gång. Professionell på det där sättet som inte är distanserat utan tvärtom tyder på

närvaro i ögonblicket. Trots att volymnivån i montern bredvid är störande hög.

Hon verkar kort sagt ha en fallenhet för att stå på scenen, tänker jag, och när vi sedan banat oss väg genom folkmassorna och satt oss i författarloungen för en kort pratstund säger jag just det. Aino Trosell ser lite misstroget på mig.

– När jag debuterade i slutet av 1970-talet fanns inga krav och inga tankar på att jag skulle behöva synas själv, och det tyckte jag var skönt. Men det har ändrats radikalt. Nu måste man ta plats på ett helt

annat sätt, inte bara med sina texter utan också med person, så jag har tvingats att lära mig, säger hon. Någon naturlig fallenhet handlar det alltså inte om. Absolut inte. Aino Trosell berättar att hon strax efter debuten blev inbjuden till Bokens dag i Göteborg, men tackade nej. Eftersom hon inte kunde förmå sig att stå upp och prata om sin bok offentligt.

– Prata inför publik är en helt annan konstart än att skriva. Så i 20 år författade jag färdiga manus varje gång jag skulle framträda. Sedan skedde ett paradigmskifte i mitt inre och jag förstod att de som satt i publiken faktiskt kommit för att de ville se mig. Att de var välvilligt inställda och ville mig gott. Då blev det lite enklare.

Det verkar logiskt. En orsak till att författaren har möjlighet att prata om sin bok är väl rimligen att det finns en efterfrågan på marknaden.

– Jo, läsarna vill, tydligen, möta författaren i verkliga livet. Höra henne eller honom prata, men för min egen del har jag lite svårt att förstå det. Det är bättre att läsa böckerna. Jag har formulerat mig så väl jag kan i dem. Risken med att framträda är att man pratar sönder boken och läsupplevelsen, säger Aino Trosell.

Provllyssna
på ett avsnitt
ur boken.

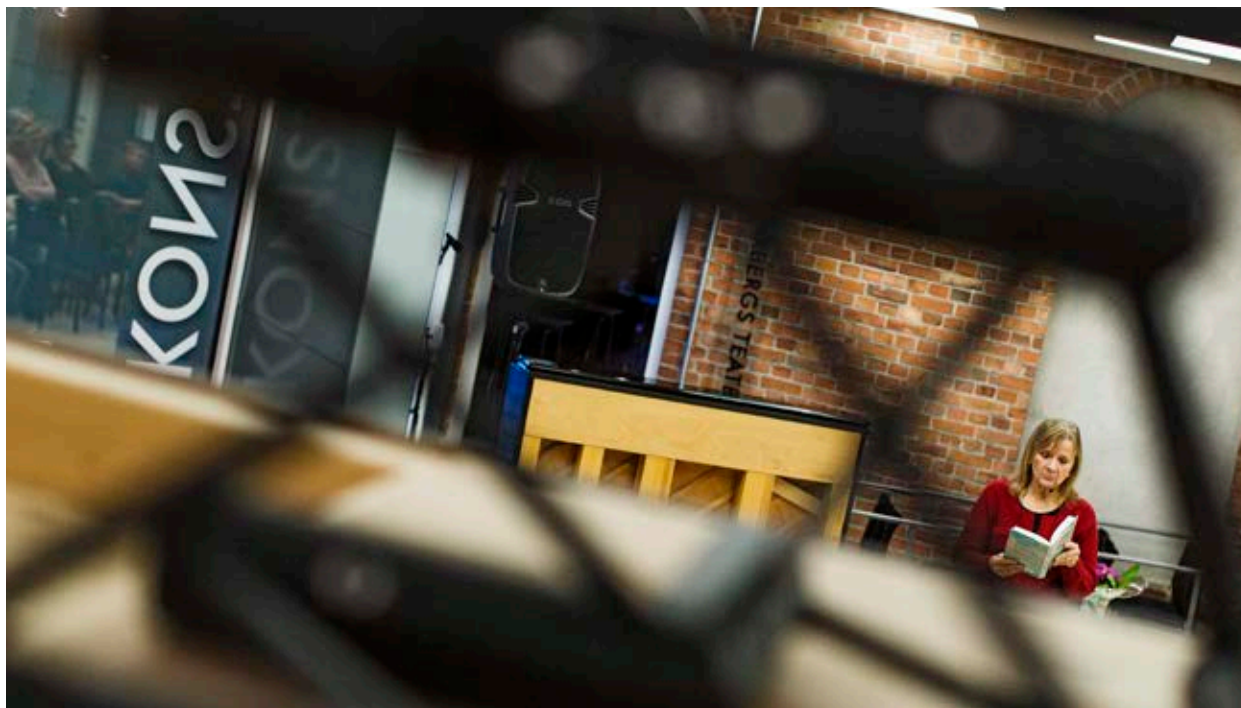
Men faktum kvarstår. Den så kallade vanliga läsaren är nyfiken på människan bakom boken. Annat är det bland professionella läsare, bland litteraturvetare och kritiker. Där har det länge varit lite skämmigt att prata om författaren som person. Helst låtsas man som om hen inte finns. Det är texten som ska tala.

Men när jag misslyckats med att komma in på ytterligare ett seminarium på bokmässan, eftersom det är fullsatt, börjar jag undra. Författarens död, som den franske litteraturvetaren Roland Barthes proklamerade i en berömd essä, känns långt borta. Nog sjutton lever författaren och påverkar hur texten uppfattas. Särskilt som hen inte sällan är något av en kändis.

Det är i och för sig inget nytt. Författaren har alltid varit offentlig, alltid varit omskriven och beundrad. Mer eller mindre gärna är författaren någon som syns, och måste synas för att sälja sina böcker. Att vara offentlig är en del av jobbet.

Den så kallade
vanliga läsaren är nyfiken
på människan bakom
boken.

Men har kravet ökat? På bokmässan träffar jag också Torbjörn Forslid, professor i litteratur vid Lunds universitet. Han har tillsammans med kollegan Anders Ohlsson skrivit böckerna *Fenomenet Ranelid* och *Författaren som kändis* och forskar bland annat om hur författaren iscensätts – och iscensätter sig – i offentligheten, och hur det påverkar värderingen av texten.

– Ja, det korta svaret är att kravet på författaren att synas har blivit större. Det började i och för sig redan med pressen och den borgerliga offentlighetens framväxt i mitten av 1800-talet, men trycket och intensiteten har ökat, säger han.

De kritiska rösterna gör gällande att vi lever i en tid då litteraturen snabbt kommersialiseras. Ekonomerna har tagit över på förlagen. Kraven på lönsamhet ökar. Den långsiktiga investeringen i författarskap på väg bort. Torbjörn Forslid menar dock att utvecklingen inte drivits så mycket av förlagen som av medierna och en allmän samhällsutveckling.

– De stora, traditionella förlagen var ganska nöjda och bekväma med hur branschen fungerade tidigare och har fortfarande lite svårt att hantera den nya situationen. Då har författarna själva varit snabbare på att anpassa sig till

den nya medielogiken, särskilt om du tittar på sådana som Guillou, Ranelid eller Läckberg.

Konsekvensen är ett starkare strålkastarljus på stjärnförfattarna, medan skiktet under dessa får allt svårare att klara sig på sitt skrivande. De författare som på engelska kallas för "midlist". Etablerade, med en hygglig men inte särskilt stor försäljning.

– Se dig omkring här, säger Torbjörn Forslid och pekar runt på bokmässans montrar, det är bara ett fåtal författare som exponeras, resten måste slita hårt, ha en hög produktionstakt och ta varje tillfälle att synas. Blyga och osäkra författare får allt svårare att överleva i yrket.

Den svenska bokmarknaden omsätter runt sju miljarder kronor varje år. Statistiken är lite osäker, men ungefär så här ser den ut: Antalet titlar som publiceras ökar (totalt publiceras cirka 10 000 titlar om året, av dessa är cirka 3 000–4 000 skönlitterära), samtidigt som försäljningen minskar. Den författare som vill överleva måste alltså ta marknadsandelar. Stärka sitt varumärke. Som vilket annat företag som helst.

Medialt genomslag är förstås bra, men alla får inte plats i Skavlans eller Babels fåtöljer. Därför är det också

viktigt att synas på mässor, signeringar i butiker, bibliotek och andra författareevenemang. Lite som ett rockband som envist turnerar sig till en publik.

Några veckor efter bokmässan sätter jag mig på cykeln och trampar iväg till Prinsgatan i Göteborg för att träffa Kennet Klemets, författarförmedlare på Författarcentrum Väst och själv författare.

– Bokbranschen har förändrats kraftigt de senaste tio åren. Den offentlighet som litteraturen fanns i tidigare har krympt betänkligt. För tio år sedan kunde en författare som kom ut på ett stort eller medelstort förlag ta för givet att hen recenserades i kanske 15 tidningar. Så är det inte längre, säger han.

– Det betyder att möjligheten att synas har minskat för de flesta författare. I dag är det större fokus på de redan kända namnen, som bara är en bråkdel av alla författare. De stora namnen breder ut sig på bekostnad av alla andra.

Det gör att behovet av att synas på andra sätt ökar, till exempel på olika författareevenemang. Nu förväntas författarna dessutom göra mycket själva för att få uppmärksamhet. Från releasefester till att

finnas på Facebook och, förstås, vara ute och prata om sina böcker.

– Man märker det på att författare i dag är mycket mer vana vid att uppträda. Alla gör bra ifrån sig. Så var det inte förr. De är väldigt disciplinerade, nästan så att det blir tråkigt. Ingen är full eller kommer för sent.

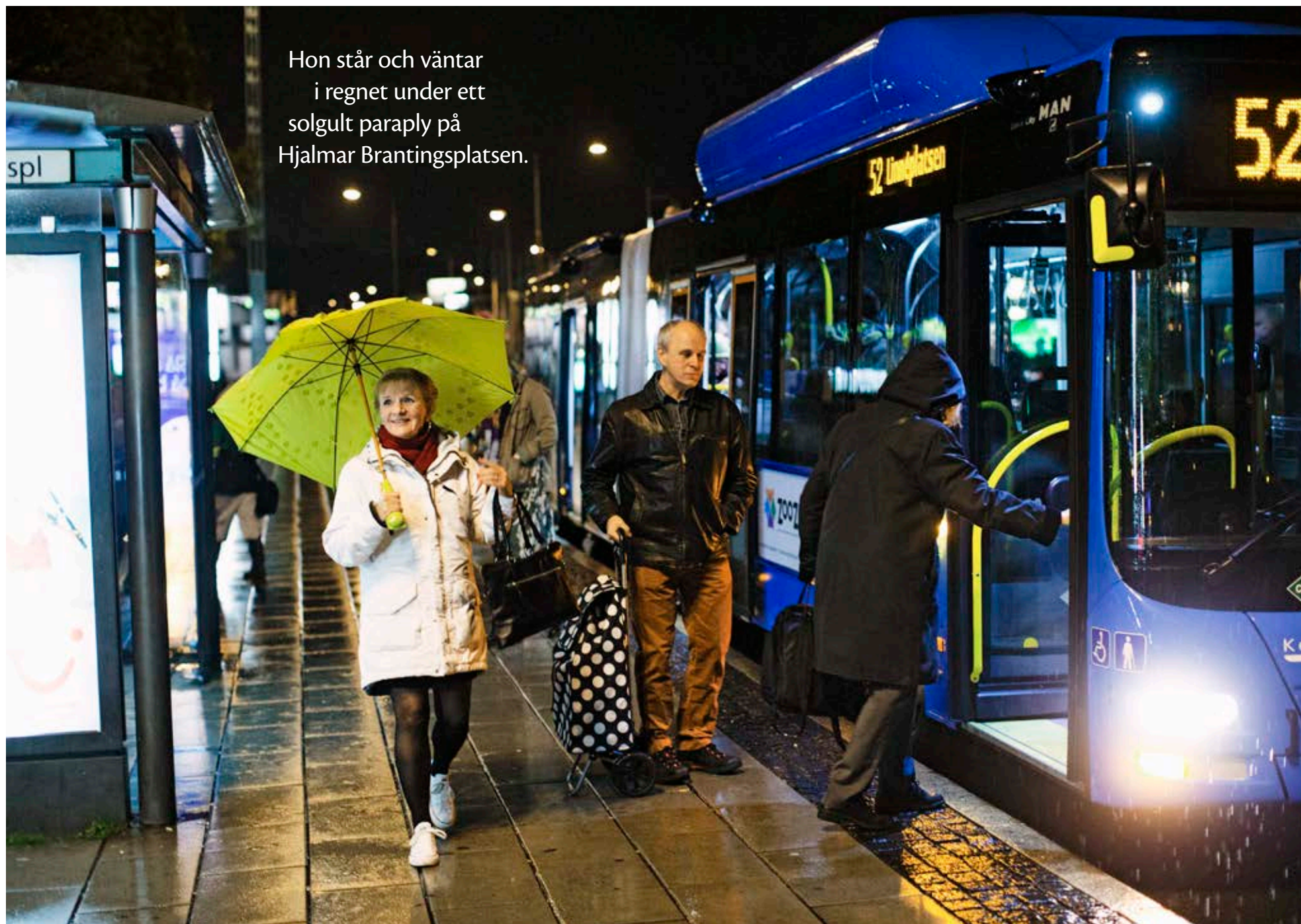
Alla är effektiva och professionella, och det är väl en effekt av att kraven är högre i hela samhället. Utrymmet för att vara excentrisk är inte så stort, säger Kennet Klemets.

”Blyga och osäkra författare får allt svårare att överleva i yrket.”

Det är en bild som Kerstin Aronsson, förläggare på Kabusa Böcker, bekräftar. Hon säger att Kabusa inte kräver av sina författare att de ska ställa upp på en massa evenemang om de inte vill, men självklart förs en diskussion om hur boken ska nå så många läsare som möjligt.

– Min erfarenhet är att författare är intresserade av hur deras böcker ska marknadsföras och vilken roll de själva kan spela. Ofta har de valt skrivandet som uttrycksform av ett skäl, kanske just för att de inte vill synas, så vi försöker förbereda dem på vad det innebär att träda ut i offentligheten med sin text, säger hon.

Hon står och väntar
i regnet under ett
solgult paraply på
Hjalmar Brantingsplatsen.

Någon har missat att beställa böcker till uppläsningen, så hon och hennes man har packat en väska på hjul full med böcker.

Sveriges Radio intervjuar Aino Trosell som firar 35 år som författare.

Kerstin Aronsson menar att tempot på bokmarknaden har ökat och att de ytor där litteratur och läsare möts har krympt. Branschen blir allt mer designad för att de författare som redan är kända och säljer bra ska sälja mer.

– Det är en verklighet som vi måste förhålla oss till som förlag och hitta en ny roll i. Litteratur är egentligen en anakronism, med sitt långsamma sätt att skrivas och läsas, och möjligen kan det föda en slags motrörelse. Det kanske inte är tv:s morgonsoffor som är bästa marknadsföringen utan en mer personlig kontakt med läsarna.

Personen och personligheten har betydelse för hur mycket uppmärksamhet en bok får, det kan Kerstin Aronsson hålla med om. Men det är inte avgörande

när förlaget beslutar om publicering. Texten är ändå det viktigaste, säger hon. Och det finns olika sätt att nå ut på. När vi är på väg att avsluta intervjun påpekar hon att det också kan vara bra för ett författarskap att inte synas.

– Jag övertalade en debutant en gång att ställa upp i tv och det blev inte bra. Vad jag menar är att skrivandet är skört och för mycket uppmärksamhet kan få effekter på det som är viktigast för en författare. Att skriva.

Under oktober och november arbetar Aino Trosell heltid med att vara ute och prata. När hon en kväll ska uppträda på Musikens Hus i Göteborg tillsammans med tre andra författare stämmer vi träff. Vi beslutar

att åka tillsammans för att hinna prata på spårvagnen.

Hon står och väntar i regnet under ett solgult paraply på Hjalmar Brantingsplatsen. Någon har missat att beställa böcker till uppläsningen, så hon och hennes man har packat en väska på hjul full med böcker. Makens uppdrag är att dra väskan och sedan hålla ett vakande öga på bokbordet under kvällen. Ett nog så viktigt uppdrag för författarskapet.

– Jag tror inte att jag kommer sälja så mycket böcker i kväll, det är inte ett sådant slags arrangemang. Det här är nog mest människor som vill lyssna på uppläsningar, men man vet aldrig, några böcker ska nog gå åt. Det är i alla fall en service att ha med dem, säger Aino Trosell.

"Att prata om mina böcker har blivit en del av jobbet. Om jag ska vara författare, då måste jag också marknadsföra det jag skriver."

På spårvagnen berättar jag att jag precis läst en bok där skribenten skriver om författaren som varumärke och frågar om det är så hon ser sig själv.

– Nej, jag gillar inte det ordet. Jag försöker vara den jag är bara, personlig men absolut inte privat. Jag skulle till exempel aldrig prata om mina barn, de har inte med mitt skrivande att göra. Men visst, den Aino som skriver är inte riktigt samma Aino som står på scenen.

Hon inser att både hon och förlaget måste dra in pengar. Förlag är företag. Författare måste också äta och betala hyran. Men det är inget hon tänker särskilt mycket på. Och inte alls när hon skriver.

– Det skulle aldrig fungera. Då skulle all energi och kreativitet försvinna. Orden och berättelserna skulle aldrig lyfta och flyga.

Aino Trosell är sist av de fyra författarna att framträda. De övriga har läst ur sina senaste böcker, medan Aino Trosell väljer att också berätta om sitt författarskap. Historierna om de värsta uppläsningstillfällena väcker många skratt. Som den gången hon skulle läsa i matsalen under lunchen på en norrländsk fabrik och arbetarna höll för öronen.

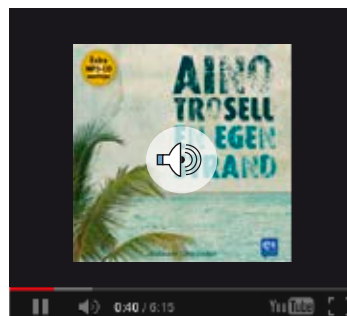
– Men jag klarade det också, jag har arbetat som svetsare tio år på varv i Göteborg så jag är ganska tuff, avslutar hon berättelsen.

När de sista orden klingat ut har klockan hunnit bli nio. Några ur publiken dröjer sig kvar för att prata och köpa böcker. När personalen börjar duka av och plocka undan stolar och scenutrustning ställer jag sportjournalistfrågan: hur känns det?

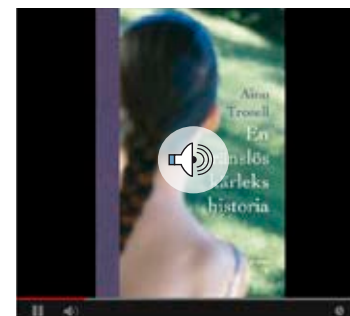
– Jo, tack bra, jag hankar mig fram hyggligt som estradör. Det är lite paradoxalt, eftersom jag blev författare för att slippa synas. Och nu tillbringar jag hela hösten med att vara ute och uppträda.

Vad får det för konsekvenser för skrivandet, tror du?

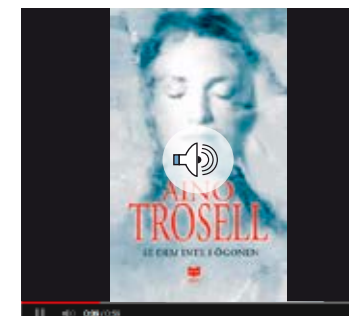
– För min egen del betyder det att skrivtiden krymper. Jag skulle skriva mer om jag kunde koncentrera mig bara på det, helt klart. Jag är också orolig för att böckerna kommer

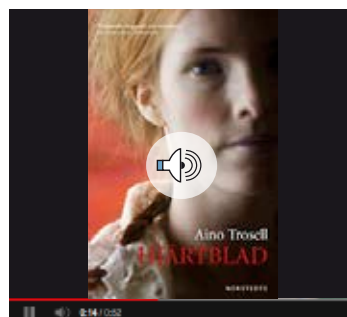
Provlyssna på ett avsnitt ur boken.

Provlyssna på ett avsnitt ur boken.

Provlyssna på ett avsnitt ur boken.

Aino Trosell berättar om boken.

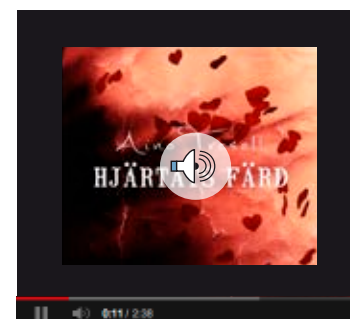
Provlyssna på ett avsnitt ur boken.

Provlyssna på ett avsnitt ur boken.

Provlyssna på ett avsnitt ur boken.

Provlyssna på ett avsnitt ur boken.

Provlyssna på ett avsnitt ur boken.

bort i dagens litteraturklimat. Vad händer med dem som av olika skäl inte kan eller vill synas? Vår litteratur blir nog fattigare.

Känner du någonsin att du ”säljer ut”?

– Nej. Att prata om mina böcker har blivit en del av jobbet. Om jag ska vara författare, då måste jag också marknadsföra det jag skriver. Har jag jobbat så hårt med att skriva böckerna tänker jag banne mig se till att de blir lästa också, annars är det ingen idé att publicera dem.

– Men det handlar inte bara om att sälja böcker. Det handlar lika mycket om respekt för mina läsare. Jag är tacksam över att de kommer, att de har tagit sig hit i regnet i kväll, och jag vill alltid göra mitt bästa för dem. Jag är stolt över det jag gör! ■

Fakta / Aino Trosell

- Aino Trosell debuterade 1978 med romanen *Socialsvängen*, baserad på hennes erfarenheter som socialarbetare. Vid det laget hade hon omskolat sig till svetsare och arbetade inom varvsindustrin i Göteborg, en miljö som återkom i senare romaner och bidrog till att Aino Trosell räknas som en av våra viktigaste moderna arbetarförfattare.
- Aino Trosell har publicerat 21 böcker. Den senaste, *En egen strand*, kom ut i september 2013. 2006 fick hon Ivar Lo-priset för *En gränslös kärlekshistoria*, vilken 2010 fick sin pendang i *Hjärtblad*, som nominerades till Sveriges Radios romanpris.
- Aino Trosell är även thrillerförfattare och fick 1999 Polonipriset för *Ytspänning*. 2000 erhöll hon Svenska Deckarakademiens pris för Årets bästa svenska kriminalroman för *Om hjärtat ännu slår*.
- Aino Trosell är även dramatiker och har skrivit direkt för nya digitala format. Hon är publicerad i Holland, Finland, Danmark, Tyskland och Frankrike. Läs mer på www.ainotrosell.se

Litterära scener – Västra Götalandsregionens kulturnämnd stödjer litteraturen och litteraturens scener i Västra Götaland genom stöd till bland annat: Forum för poesi och prosa, Göteborgs poesifestival, Merci Poesi, Winter word festival, författarbostäder på Jonsereds herrgård, stöd för exilförfattare och Tidskriftsverkstaden. Dessutom ger kulturnämnden enskilda författare och översättare stipendier, bland annat Alice Munroes svenska översättare Rose-Mari Nielsen. Läs mer om stödet till kulturlivet på vgregion.se/kultur

